

شاپور مرادیان دبیر دینی و فلسفه استان لرستان

درس دهم

اعتماد بر او

سبک خاص قرآن کریم
برای القای مقصود
استفاده از خطاب های
پرسشی و استفهام انکاری
جهت وادار نمودن مخاطب
به تفکر و هوشیار نمودن
مخاطب نسبت به موضوع است

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

و كفى بالله وكيلا

آیا خدا برای بنده اش کافی نیست؟!۱

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ

زیرا خداوند امر خویش را به سرانجام می رساند

اکنون که با آینده انسان در جهان آخرت آشنا شدیم و دانستیم که سرنوشت ابدی انسانها براساس رفتار آنان در دنیا تعیین می شود، لازم است باردیگر با خدای خود «تجدید عهد» کنیم و عزم نماییم تا راه زندگی را محکم تر و مطمئن تر از گذشته، همان گونه که خدا از ما خواسته است، بیماییم. در این درس، با یکی از عواملی که سبب تقویت اراده و عزم می شود آشنا می شویم.

۱- منظور از توکل کردن به خدا چیست؟

۲- عملکرد انسان متوکل در توکل چگونه است؟

حقیقت توکل بر خدا

توکل بر خدا به معنای اعتماد به خداوند است؛ یعنی انجام وظیفه خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند. انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می‌کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می‌دهد.

وَمَنْ يَتَّوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ
 إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ
 و آن کس که در راه حق به خدا توکل کند،
 خداوند او را بس است،
 خداوند امر خویش را به سرانجام می‌رساند
 و تضمین می‌دهد
 خداوند امر خویش (وکالت) را

انسان متوکل می‌داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه‌ای که به دست آید، به مصلحت اوست، گرچه خود به آن مصلحت گاه نباشد؛ زیرا خداوند آینده‌ای را می‌بیند که ما نمی‌بینیم و به مصلحت‌هایی توجه دارد که ما درک نمی‌کنیم. گاهی چیزهایی را به نفع خود می‌پنداریم در حالی که به ضرر ماست یا اموری را به ضرر خود می‌دانیم در حالی که به نفع ماست.

۳- چرا انسان متوکل تسلیم نتیجه و مصلحت است؟

وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
 وَ عَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ
 درست مثل خوردن داروی تلخ، آمپول زدن
 که بدمزه و دردناک هستند اما سبب شفا
 و سلامتی می‌شوند

در این مواقع است که خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان‌تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می‌زند که خیر و صلاح او در آن باشد.

امام علی (ع) در یکی از دعاها می‌گوید:

«خداوند تو با آنان که به تو بیشتر عشق می‌ورزند، بیش از دیگران انس می‌گیری و برای اصلاح کار آنان که بر تو توکل می‌کنند از خودشان آماده‌تری، اسرار ایشان را می‌دانی و بر اندیشه‌هایشان آگاهی.»

ایشان در ادامه می‌فرماید: **ملاک خیر و صلاح است نه تشخیص ما**

«اگر تنهایی، آنان را به وحشت اندازد، یاد تو آنان را آرام سازد و اگر مصیبت‌ها بر آنان فرو بارد، به تو پناه آورند و روی به درگاه تو دارند، چون می‌دانند سررشته کارها به

دست توست.»^۲

۱- سوره طلاق، آیه ۳

۲- سوره بقره، آیه ۲۱۶

۳- نهج البلاغه، خطبه ۲۱۸

با توجه به آیه زیر بگویید چرا بر غیر خدا نمی توان توکل کرد؟

قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ

«بگو چه می پندارید درباره آنچه جز خدا می خوانید؟ اگر خدا خواهد که به من زبانی رسد، آیا آنان دورکننده گزند او هستند؟ یا اگر رحمتی برای من خواهد، آیا آنان بازدارنده رحمت او هستند؟

بگو خدا برای من کافی است و توکل کنندگان بر او توکل می کنند.^۱
زیرا دیگران به سود و زیان انسان آگاه نیستند
و از طرفی توانایی دفع ضرر و جذب سود ندارند
زیرا خودشان نیز مخلوق و نیازمندند

۴- شرایط توکل حقیقی را بیان نمایید

شرایط توکل حقیقی

۱- توکل کردن فقط به معنای گفتن جمله «خدایا، بر تو توکل می کنم» نیست. بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه گاه خود ببیند. اگر این گونه باشیم، خداوند کارهای ما را به بهترین وجه چاره خواهد کرد و آن چیزی را که حقیقتاً به نفع ما است پیش خواهد آورد.

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند به داود علیه السلام وحی کرد هر بنده ای از بندگانش به جای پناه بردن به دیگری با نیت خالص به من پناه آورد، از کارش چاره جویی می کنم، گرچه همه آسمانها و زمین و هر چه در آنها است، علیه او برخیزند.^۲

اولین شرط توکل حقیقی → قلبی باشد
یعنی به توکل خود بر خدا ایمان داشته باشد

در سخن امام صادق (ع)

منظور از "نیت خالص"
 توکل قلبی است (علت)
 چاره جویی (معلول)

۱- سوره زمر، آیه ۲۸
 ۲- مشکاه الانوار، علی بن حسن طبرسی، ج ۱، ص ۱۹

۵- دومین شرط توکل حقیقی چیست؟

آن را توضیح دهید

۲- توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفه خود را به خوبی انجام دهد، یعنی فکر و اندیشه خود را به کار گیرد، با دیگران مشورت کند، بهترین راه ممکن را انتخاب نماید و با عزم و اراده محکم برای رسیدن به مقصود تلاش کند. در این صورت است که می‌توان بر خدا توکل کرد. زیرا توکل، جانشین تنبلی و ندانم‌کاری افراد نیست بلکه کمک‌کننده و امیددهنده به کسی است که اهل همت، تعقل و پشتکار است روزی، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به مردمی برخورد که اهل کار و فعالیت نبودند. به آنان فرمود:

شما چگونه مردمی هستید؟ چرا انجام وظیفه شرط حقیقی توکل است؟

گفتند: ما توکل‌کنندگان بر خدا هستیم.

ایشان فرمود: نه، بلکه شما سربار دیگران هستید.^۱

کرتوکل می‌کنی در کار کن
کشت کن پس نگیه بر جبار کن^۲

توکل‌کننده‌ای که اهل معرفت باشد، می‌داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش، از ابزار و اسباب بهره‌جوید؛ زیرا این ابزار و اسباب، بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی‌توجهی به آنها، بی‌توجهی به حکمت و علم الهی است.

۷- چرا انسان متوکل باید در راستای

رسیدن به خواسته‌هایش

از ابزار و اسباب دنیا بهره‌برد؟

فعالیت کلاسی

شخصی دلیل بیمه نکردن ماشین خود را این گونه بیان می‌کند که من به خدا توکل دارم و خداوند

خودش مال مرا حفظ خواهد کرد. شما عمل او را تأیید می‌کنید یا خیر؟ چرا؟
شروط دوم توکل حقیقی رعایت نکرده است یعنی وظیفه خود که

بیمه کردن است انجام نداده و این یعنی

بی‌مسئولیتی نسبت به دیگران

تصمیم و توکل

نوجوانی و جوانی، دوران تصمیم‌های بزرگ و سرنوشت‌ساز است. هرچه عمر می‌گذرد و قوای انسان به سستی می‌گراید، توان انسان برای تصمیم‌های بزرگ نیز کاهش می‌یابد. جوان و نوجوان معمولاً شجاعت روحی بالایی دارد و دست و پای وجودش چندان به رشته‌های دنیایی بسته نشده است؛ مانند برخی بزرگسالان نیست که به ثروت یا مقام دل بسته باشد یا در حسادت نسبت به دیگری بسوزد یا در فکر تجملات زندگی باشد. او می‌تواند آرمان‌های بزرگ داشته باشد، آرمان‌هایی که از نوع پروازند، از نوع رفتن و صعود کردن، نه از نوع ماندن و در باتلاق زندگی دنیایی فرو رفتن.

از این رو، در این دوره نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می‌شود.

۸- اهمیت تصمیم و توکل در دوره نوجوانی و جوانی بیان نمایید

۱- مستدرک الوسائل، شیخ حرّ عاملی، ج ۱۱، ص ۲۱۷

۲- منتوی مولوی

۹- چرا در دوران نوجوانی و جوانی نیاز بیشتری به توکل هست؟

برخی می گویند دوره نوجوانی و جوانی دوره خطر (ریسک) کردن است. چه تفاوتی میان «خطر کردن» و «توکل بر خدا» وجود دارد؟ در خطر کردن و ریسک نمودن فکر و اندیشه و تصمیم درست در کار نیست و انسان نسبت به سود و ضرر خویش اعتماد ندارد اما در توکل کردن تمام جوانب در نظر گرفته می شود و به خداوند نیز توکل می نماید

اندیشه و تحقیق

به کارگیری فکر و اندیشه
احساس مسئولیت
مشورت با دیگران
ایمان به خدا
داشتن تکیه و پشتیبان

۱- با توجه به آیات، روایات و توضیحات درس، آثار و فواید توکل را ذکر کنید.

۲- آیا توکل، سبب تنبلی می شود یا تحرک؟ چرا؟

۳- شرایط توکل حقیقی کدام اند؟

توکل حقیقی علت حقیقی تحرک و تلاش است

زیرا شخص توکل کننده، احساس مسئولیت می کند

۲

۴) با تمام وجود ایمان داشته باشد قلباً

دوم اینکه وظایف و مسئولیت

و فکر و اندیشه خود را به کار بگیرد

پیشنهاد

۱- مولوی در دفتر اول مثنوی در «قصه نخجیران و بیان توکل و ترک جهد» رابطه

توکل و تلاش را به خوبی به تصویر می کشد و در ضمن آن می گوید :

گفت پیغمبر به آواز بلند با توکل زانوی اشتریند

این داستان را مطالعه کنید و آن را برای دوستان در کلاس بیان کنید.

۲- آیا می دانید شیطان بر چه کسانی مسلط نمی شود؟ آیه ۹۹ سوره نحل را مطالعه کنید

و جواب را بنویسید.

معرفی کتاب

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
توکل	حسین روحانی نژاد	کانون اندیشه جوان	دانش آموز